

Positive Behavior Support in mijn klas!

Myrthe Kok

Eindrapportage over het onderzoek in het kader van de leerroute
Master- SEN- gedragsspecialist.
Module GS10 Leer en onderzoekslijn: Meesterstuk en afstuderen.

Lesplaats: Amsterdam
Studentnummer: 2173280

Begeleid door: Drs. V. Zeinstra & Drs. E. van Meersbergen
Fontys opleidingcentrum speciale onderwijszorg, Tilburg

2011-2012

Inhoudsopgave:	2
Samenvatting:	3
Hoofdstuk 1: Algemeen idee	5
1.1 Huidige situatie waaruit het onderwerp is ontstaan.....	5
1.2 De verlegenheidsituatie.....	6
1.3 Onderzoeksvraag met deelvragen.....	8
Hoofdstuk 2: Verkenning van de theorie en van de praktijk	9
2.1 Theoretische verkenning.....	9
2.2 praktijk verkenning.....	13
2.3 Concretisering.....	16
Hoofdstuk 3: Plan van aanpak	18
3.1 Inleiding.....	18
3.2 Doel van mijn onderzoek:.....	18
3.3 De onderzoeksgroep.....	18
3.4 De onderzoeksmethodes.....	18
3.5 Triangulatie:.....	20
3.6 Betrouwbaarheid.....	21
3.7 Schematische weergave van het onderzoek.....	21
Hoofdstuk 4: Uitvoering en resultaten	23
4.1 Inleiding.....	23
4.2 klimaatschaal.....	23
4.3 Handhaving -model: Brede aanpak gedrag indeling.....	28
4.4 Een les in eenduidigheid.....	28
4.5 Video interactie begeleiding.....	29
4.6 Schaalvragen pedagogisch klimaat.....	32
4.7 Gebruik van een planmatige aanpak gebaseerd op data.....	36
Hoofdstuk 5: conclusies en aanbevelingen	37
5.1 Inleiding.....	37
5.2 Conclusies uit het praktijkonderzoek.....	37
5.3 Aanbevelingen met betrekking tot mijn praktijk.....	38
5.4 Reflectie op onderzoeksproces.....	39
5.5 Reflectie op eigen leerproces.....	39
5.6 Discussie.....	40
Literatuurlijst:	41
Bijlagen:	

Samenvatting:

Een basisschool is de plek waar je als kind een ontwikkeling zal doormaken. Op cognitief gebied maar ook op sociaal- emotioneel gebied. Als leerkracht ben ik me er al jaren van bewust dat ik als leerkracht veel invloed heb op de ontwikkeling van een kind. Iedere leerkracht heeft naar mijn inziens het doel om alle kinderen te begeleiden in dit proces en de kinderen een fijne basisschooltijd te bieden.

Het pedagogisch klimaat speelt hierbij ook een rol. In samenhang met Positive Behavior Support, ben ik gaan onderzoeken of ik in mijn klas het pedagogisch klimaat kan versterken. Positive Behavior Support is een methode om doelmatig met gedrag om te gaan, In dit onderzoek heb ik gebruik gemaakt van de hier onderstaande onderzoeksvraag:

In hoeverre kan ik Positive Behavior Support inzetten in mijn groep zes om het pedagogisch klimaat te versterken?"

Voordat ik begon aan dit onderzoek heb ik vanuit de opleiding "gedragsspecialist" kennis gemaakt met Positive Behavior Support. Het was een programma wat mij direct aansprak. Een programma wat al jaren in Amerika ingezet wordt om het pedagogisch klimaat te versterken.

In Amerika zien ze het programma als succesvol. Hier wilde ik graag meer over te weten komen en onderzoeken of het voor mij en in de toekomst misschien een programma is om in te zetten op schoolbreed niveau. Inmiddels is School Wide Positive behavior in Nederland op een aantal scholen geïntroduceerd.

Dit onderzoek heb ik in mijn eigen klas gedaan. Ik heb gemerkt dat ik veel geleerd heb, over mijn invloed op de groep, op het effect van een: goede organisatie, van voorspelbaarheid, eenduidigheid, gedragsregels zichtbaar maken en aansluiten qua interventies op de onderwijsbehoeften van een kind.

In het onderzoek heb ik gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksfases. In eerste instantie ben ik de verlegenheidssituatie gaan beschrijven. Daarna ben ik informatie in de theorie gaan inwinnen. Vervolgens kwam voor mij het interessantste deel van het onderzoek. Dat was het plan van aanpak, uitvoeren en resultaten meten. Tot slot kon ik mijn conclusies trekken en aanbevelingen doen. De conclusies die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen zijn:

- ⌚ Positive Behavior Support heeft een bijdrage geleverd aan het pedagogisch klimaat in mijn groep.
- ⌚ Kinderen hebben behoefte aan structuur.
- ⌚ Leerkrachten vinden het prettig om eenduidig te zijn in overleg met collega's.
- ⌚ Ik heb baat bij een framework wat Positive Behavior Support biedt.

De aanbevelingen die ik aan school wil geven zijn:

- ⌚ Studiedagen aanbieden over Positive Behavior Support.
- ⌚ Een vaststaand framework maken om houvast te geven aan Positive Behavior Support.
- ⌚ Gedrageregels zichtbaar maken voor alle betrokkenen.

Terugkijkend op mijn onderzoek kan ik zeggen dat ik met veel plezier aan mijn onderzoek heb gewerkt. Het was voor mij een waardevol onderzoek en volgend jaar zal ik in overleg gaan met mijn directie om mijn opgedane kennis verder te verspreiden onder het team.

Hoofdstuk 1: Algemeen idee

1.1 Huidige situatie waaruit het onderwerp is ontstaan

Sinds zes jaar werk ik op een openbare basisschool in de provincie Utrecht. Het is een dorpsschool met 350 leerlingen. De school heeft dubbele groepen en de school is groeiende. De school bestaat uit twee verdiepingen en een noodgebouw.

Op 22-jarige leeftijd heb ik de Pabo afgerond en ben ik direct op deze school begonnen met het leraarschap. Dagelijks ga ik met plezier naar school. De leerlingen inspireren mij, leren mij dingen en ik probeer hen onderwijs bij te brengen. Alle facetten van het onderwijs behandel ik graag. Het onderwerp "sociale vaardigheden" fascineert mij enorm. Het vak ligt mij goed en regelmatig krijg ik van de kinderen te horen dat zij zich prettig bij mij voelen. Dit is een groot compliment en één van de hoofdredenen wat voor mij het vak "leerkracht" interessant maakt.

Na het eerste jaar de studie te hebben gevolgd, ben ik gaan nadenken wat voor mij nu het meest relevant is geweest. Afgelopen jaar ben ik tijdens de opleiding onder andere bezig geweest met het kijken naar mijzelf. De rol van de leerkracht en welke invloed die kan hebben op een groep, op een individuele leerling en welke invloed dat heeft op je dagelijkse handelen. Dit interesseert mij enorm. Waarom functioneert de ene groep wel bij een bepaalde leerkracht en bij de ander niet? Wat zijn de verschillen en hoe kunnen leerkrachten hier elkaar bij helpen? Hoe kunnen leerkrachten beter samenwerken?

Ik zou hier graag als gedragsspecialist mee aan de slag gaan. Ik wil leerkracht en kind hierbij coachen als daar behoefte aan is. Echter ben ik nu van mening dat ik eerst mijn eigen lerarengedrag in kaart wil brengen. Wat gaat goed, wat doe ik nu al en wat kan beter en/of anders? Door hier bewuster mee om te gaan, denk ik dat ik mijzelf hierin kan professionaliseren. Dit is voor mij een nuttige stap om eerst zelf ervaring op te doen. Vervolgens kan ik het gaan verspreiden onder mijn collega's. Ik wil mezelf eerst bekwamen als leerkracht en dit later gebruiken als gedragsspecialist. Ik wil het pedagogisch klimaat versterken.

Op het moment dat ik bezig was met bedenken van een zinvol onderzoek voor mij en mijn school, kwam ik in aanraking met het programma "School Wide Positive Behavior Support". (Golly & Sprague, 2009). Het is voor mij een interessant programma. Ik vind het programma de moeite waard in te zetten. Ik wil onderzoeken of ik als leerkracht samen met de leerlingen, met behulp van het programma het pedagogisch klimaat kan versterken. Het onderzoek vindt plaats in mijn eigen groep zes.

Het programma heet School Wide Positive behavior support. Omdat dit onderzoek over mijn groep zes gaat en niet over de hele school, zal ik spreken over Positive behavior support en laat ik de woorden "School Wide" weg.

De onderzoeksvraag luidt: *"In hoeverre kan ik Positive Behavior Support inzetten in mijn groep zes om het pedagogisch klimaat te*

versterken“?

In hoofdstuk twee kunt u lezen wat School Wide Positive Behavior Support inhoud.

1.2 De verlegenheidsituatie

Aan het eind van een schooljaar is het bij ons standaard dat de leerkracht afscheid neemt van zijn / haar klas. Ieder jaar wisselt de groep van leerkracht. Zes weken uitrusten en dan gaan opbouwen voor een nieuw schooljaar. Ieder jaar start ik met enthousiasme maar tegelijkertijd geef ik ook ieder jaar aan dat ik het altijd pittig vind om een groep weer op te starten. De groep moet jou leren kennen en andersom ook. Er moet gewerkt worden aan een relatie en dat kost tijd, er moet geïnvesteerd worden. Zelf heb ik de ervaring dat dit tot de herfstvakantie duurt en dat er dan rust ontstaat.

Echter merk ik dat het dit jaar nog niet het geval is. Ik heb een groep die niet aan mijn verwachtingen voldoet, ander gedrag laat zien dan ik wens te zien. De leerlingen ondernemen zelfstandig dingen waar ik er vanuit ga dat zij dat niet doen. Dit levert voor mij een pittige werksituatie op. Ik raak er van in de war en word zelf wat onrustiger. Ik merk dat ik wat strenger word en misschien wel wat snauwerig. Ik merk dat ik ben wie ik liever niet zou willen zijn en dat ik er tot nu toe ook nog niet veel mee heb bereikt. Zoals Cauffman & Van Dijk zeggen: “als iets niet werkt, leer ervan en doe wat anders” (Cauffman & Dijk, 2009).

Door middel van gespreksvoering met de klas, ben ik erachter gekomen dat de kinderen het ook pittig met mij ervaren. Er is weinig plezier, zij ervaren mij als streng en wat vorig jaar allemaal mocht, mag nu niet meer of een stuk minder.

Door goed te luisteren naar wat de leerlingen zeggen, ben ik tot de conclusie gekomen dat er verschillende gedragsverwachtingen zijn. Dit geldt voor mij en de leerlingen maar ook tussen mij en de vorige leerkracht. Ik heb met mijn collega gesproken en het klopte wat de leerlingen vertelden. Er zijn verschillen qua verwachtingen tussen mij en mijn collega. Ik zal een aantal voorbeelden omschrijven:

Voorbeeld 1: de leerlingen gaan tijdens het voorlezen naar het toilet. Dit mocht bij mijn collega en ik heb graag dat er aan tafel gezeten wordt en er niet wordt gelopen.

Voorbeeld 2: De leerlingen lopen door de klas wanneer ik aan het praten ben. Ik wil graag dat de leerlingen op hun plek zitten en luisteren tot ik uitgesproken ben.

Voorbeeld 3: De leerlingen pakken een nieuwe gum wanneer zij er één kwijt zijn. Ik wil graag dat zij dat eerst vragen.

Voorbeeld 4: De leerlingen spreken met twee woorden wanneer ik met hen praat. Alleen “ja” of “nee” vind ik onvoldoende. Ik verwacht dat zij er juf aan toevoegen. Bij mijn collega was dit niet nodig.

De leerlingen lijken niet te weten waar zij aan toe zijn. Tegelijkertijd ga

ik er vanuit dat leerlingen gewenst gedrag laten zien. Maar wat is op mijn school gewenst gedrag en hoe ga ik daar als leerkracht mee om? Graag zou ik hier mijn onderzoeksvraag op willen richten. Ik wil de leerlingen meer structuur bieden in het aanleren van gewenst gedrag en de effecten hiervan meten. Dit wil ik doen met behulp van het programma Positive Behavior Support.

1.3 onderzoeksvraag met deelvragen

Onderzoeksvraag: In hoeverre kan ik Positive behavior support inzetten in mijn groep zes om het pedagogisch klimaat te versterken?

Deelvraag 1: Wat is School Wide Positive Behavior Support?

Deelvraag 2: Wat wordt verstaan onder pedagogisch klimaat en wat is de invloed van de leerkracht op het pedagogisch klimaat?

Deelvraag 3: Wat verstaat mijn school onder pedagogisch klimaat?
Wat doe ik hier als leerkracht mee?

Deelvraag 4 : Welke gedragsverwachtingen heb ik in groep zes van de leerlingen naar mij als leerkracht en tussen de leerlingen onderling en hoe maak ik dit zichtbaar?

Deelvraag 5: Welke interventies heb ik als leerkracht nodig om gedragsverwachtingen duidelijk te maken?

Hoofdstuk 2: Verkenning van de theorie en van de praktijk.

2.1 Theoretische verkenning

Inleiding:

In dit hoofdstuk zal ik een aantal van mijn deelvragen beantwoorden. U kunt lezen wat School Wide Positive Behavior Support inhoudt, wanneer het programma ingezet kan worden en welke effecten al bekend zijn.

Ik zal ingaan op het pedagogisch klimaat en wat ik daar onder versta tijdens dit onderzoek. Wat de invloed van een leerkracht is op het pedagogisch klimaat en wat er op mijn school wordt verstaan onder het pedagogisch klimaat.

Ook zal ik uitleg geven over welke gedragsverwachtingen ik in de groep heb tussen leerlingen onder elkaar en tussen de leerlingen en leerkracht.

Tot slot heb ik een concretisering geschreven waarin ik de theorie heb gekoppeld aan mijn praktijksituatie.

Deelvraag 1: Wat is School Wide Positive Behavior Support?

School Wide Positive behavior support is een programma dat in Nederland wordt geïntroduceerd sinds 2008. Dit gebeurt vanuit het Kenniscentrum PBS. In dit verdere onderzoek zal ik gebruik maken van de afkorting SWPBS of PBS.

In Amerika wordt het programma al jarenlang ingezet en wordt het als succesvol gezien. Uit onderzoek is gebleken dat gedragsproblemen zijn afgenomen en de positieve sfeer in de school is toegenomen. Ook het plezier in werken is bij leerkrachten toegenomen (Golly & Sprague, 2009).

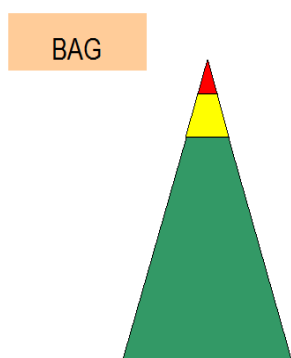
SWPBS is een methode om doelmatig met leren en gedrag om te gaan. Dit is op school, klassen en individueel niveau. De methode is bedoeld om tactieken en strategieën aan te reiken om het gedrag van alle leerlingen te verbeteren. Het hele team ligt hierbij op één lijn.

SWPBS is geen vaststaand programma. Het is een soort framework wat je samen gaat invullen met het hele schoolteam. Hierbij kan je de 5 pijlers van SWPBS gebruiken. Deze 5 pijlers zijn:

- ⌚ Planmatige aanpak op basis van data (op basis van gegevens die worden verzameld wordt een plan gemaakt).
- ⌚ Schoolbreed werken vanuit gedeelde waarden. (wat vindt onze school belangrijk in het omgaan met elkaar?); Bijvoorbeeld respectvol met elkaar omgaan, je verantwoordelijk gedragen en veiligheid.
- ⌚ Partnerschap met ouders en samenwerking met de keten. (Samenwerking met bijv. schoolarts, jeugdzorg).

- ⌚ Preventie: zoveel mogelijk voorkomen van probleemgedrag. Dit kan met behulp van de piramide van Bag= Brede aanpak gedrag, zie figuur 1. De piramide van BAG is een handhavingsmodel van gewenst gedrag. De piramide bestaat uit 3 kleuren. Het groene gedeelte zijn de interventies van de leerkracht die gelden voor alle leerlingen. Het gele gedeelte zijn de interventies voor sommige leerlingen. Hier zou een interventie van de leerkracht herhaling kunnen zijn. Sommige kinderen hebben baat bij herhaling. Het rode gedeelte zijn de interventies van de leerkracht voor individuele leerlingen. Dit zijn interventies die de leerkracht toepast voor risicoleerlingen. De kinderen in een klas hebben verschillende onderwijsbehoeften. Sommige kinderen hebben een grotere of andere onderwijsbehoeften. Dit kan ik met behulp van de piramide in kaart brengen. Door de juiste interventies aan te bieden aan de kinderen, voorkom ik negatief gedrag en vergroot ik de kans op gewenst en positief gedrag.

Figuur 1: Piramide brede aanpak gedrag

- ⌚ Positieve insteek: versterken van goed gedrag aan de hand van heldere, eenduidige verwachtingen t.a.v. gedrag.

SWPBS is goed te gebruiken in combinatie met andere interventieprogramma's (Golly & Sprague, 2009).

Wanneer kan SWPBS ingezet worden?

SWPBS is een traject van drie jaar. Het programma moet breed gedragen worden. Het is alleen zinvol wanneer 80% van het personeel het programma positief wil ondersteunen. Alle personeelsleden en betrokkenen rondom de school moeten werken aan verbetering en de regels naleven. Vastleggen van afspraken en goed documenteren is hierbij belangrijk. Ook is het belangrijk dat er een SWPBS team gevormd wordt. Het team wordt gevormd door uit iedere bouw minimaal één afgevaardigde aan te stellen. Daarnaast ondersteunend personeel, ouders en directie. Wanneer het SWPBS -team de regels heeft vastgelegd moet het hele schoolteam hierin geschoold worden. Er kan een personeelslid de cursus SWPBS coach volgen. Het personeelslid kan opgeleid worden bij het "Kenniscentrum SWPBS Nederland". De opgeleide coach kan dit traject op de school dan begeleiden (Golly & Sprague, 2009).

Welke effecten zijn al bekend uit wetenschappelijk onderzoek?

¹⁾ In de Verenigde Staten hebben meer dan 13.000 Amerikaanse scholen SWPBS geïmplementeerd. Ook in Noorwegen is een aantal jaren geleden gestart met de landelijke invoering van SWPBS in het basisonderwijs. In beide landen is veel onderzoek gedaan en gaande naar SWPBS. Daarmee is SWPBS ook een beproefde aanpak die bewezen effectief kan worden geïmplementeerd. Dat wil zeggen dat scholen ermee kunnen werken zoals is bedoeld (Barrett et al., 2008; Muscott et al., 2008) en dat de aanpak effectief is.

De hieronder genoemde bronnen zijn gevonden op de website SWPBS.nl

Onderzoek laat onder meer de volgende resultaten van SWPBS zien:

- ⌚ Er wordt minder problematisch gedrag geobserveerd (Horner, Sugai, Todd, & Lewis-Palmer, 2005).
- ⌚ Leerlingen worden minder vaak de klas uitgestuurd als disciplinaire maatregel (Barrett et al.; 2008, Eber, 2006).
- ⌚ Het gevoel van veiligheid neemt toe bij de leerlingen (Horner et al., 2009.)
- ⌚ Leerlingen hebben meer kennis over sociale vaardigheden en laten meer sociaal gedrag zien (Eber, 2006; Putnam, Horner, & Algozzine, 2006).
- ⌚ De schoolprestaties van de leerlingen verbeteren (Eber, 2006; McIntosh, Chard, Boland & Horner, 2006).
- ⌚ Het aantal kinderen dat slachtoffer wordt van verbaal of fysiek geweld neemt af met bijna de helft.
- ⌚ Minder leerlingen worden de klas uitgestuurd, waardoor de effectieve leertijd voor met name hoog-risicokinderen toeneemt (Bradshaw et al., 2010).
- ⌚ De leesvaardigheid van leerlingen in groep 4 neemt toe, omdat zij aandacht hebben voor en zich betrokken voelen bij het leerproces (Horner et al., 2009).

¹ Citaat: <http://www.swpbs.nl/resultaten/wetenschappelijk-onderzoek>.
Geraadpleegd op 11 november 2011.

**Deelvraag 2: Wat wordt verstaan onder pedagogisch klimaat en wat is de invloed van de leerkracht?
Wat versta ik onder pedagogisch klimaat tijdens dit onderzoek?**

Motivatie, plezier en betrokkenheid van zowel leerling als leerkracht heeft betrekking op het pedagogisch klimaat.

Een goede sociaal emotionele ontwikkeling van een leerling heeft invloed op het pedagogisch klimaat, maar ook de kwaliteit van de leerkracht heeft invloed op het pedagogisch klimaat in de klas. Het gaat dan niet alleen om de onderwijskundige kwaliteiten, maar ook hoe de leerkracht gestalte geeft aan de relaties met leerlingen. Het is van belang dat de leerkracht een ontspannen sfeer creëert, belangstelling toont, positieve feedback kan geven, regels en orde kan handhaven, structuur kan bieden, ruimte kan bieden voor zelfontdekking, model kan staan voor de groep en adequaat kan reageren tussen interacties met leerlingen.

Een goed klassenmanagement is één van de hulpmiddelen voor een goed pedagogisch klimaat. Taken als plannen, organiseren, coördineren, leiding geven, communiceren, regels en afspraken nastreven zijn voorwaarden om een goed pedagogisch klimaat te creëren (<https://portal.fontys.nl>).

In augustus 2006 is de Wet op de Beroepen in het onderwijs, de Wet BIO, van kracht geworden. Er zijn in die wet bekwaamheidseisen opgesteld. Die worden beschreven aan de hand van competenties (<http://www.onderwijscooperatie.nl/>).

Een van de competenties waar een leerkracht aan moet voldoen is "Pedagogisch competent zijn. Dit houdt in:

Een leerkracht is pedagogisch competent wanneer hij of zij kan zorgen voor een veilige leeromgeving. De leerkracht bevordert de sociaal emotionele ontwikkeling. Hij of zij helpt de leerling een zelfstandig en verantwoordelijk persoon te worden (<http://www.onderwijscooperatie.nl>)

Stevens in Deley (2004) spreekt over een goed pedagogisch klimaat aan de hand van de 3 basisbehoeften van leerlingen.

Deze zijn:

Competentie: de leerlingen ontdekken dat zij taken zelf kunnen ondernemen en aankunnen. De leerkracht heeft hierbij hoge verwachtingen van leerlingen en biedt de mogelijkheid tot verschillende leerstijlen.

Autonomie: De leerlingen weten dat zij hun leergedrag zelf kunnen sturen

(in ieder geval voor een deel). De leerkracht staat open voor ideeën van leerlingen en doet daar wat mee. De leerkracht daagt leerlingen uit tot het komen met eigen oplossingen.

Relatie: de leerlingen worden geaccepteerd, ze horen erbij, ze voelen zich veilig en voelen zich welkom. De leerkracht laat weten dat hij

beschikbaar is, belangstelling toont, tijd voor de leerlingen neemt en naar ze luistert.

Deze drie basisbehoeften bepalen het pedagogisch klimaat. De leerkracht werkt adaptief wanneer er afstemming plaatsvindt op deze drie basisbehoeften. Wanneer er afstemming plaatsvindt op deze basisbehoeften zal het pedagogisch klimaat verbeteren. (<https://portal.fontys.nl>).

2.2 praktijk verkenning

Deelvraag 3: Wat verstaat mijn school onder pedagogisch klimaat? Wat doe ik hier als leerkracht mee in mijn groep 6?

Tijdens mijn praktijkverkenning ben ik op zoek gegaan of er bij mij op school een definitie is over het pedagogisch klimaat. Wat verstaat mijn school onder pedagogisch klimaat en zie ik dat terugkomen in mijn klas? Ik heb hiervoor de website www.obspietmondriaan.nl en de leerkrachten-server geraadpleegd. Tijdens het verkennen heb ik op de website basisregels gevonden. Deze staan in de bijlage van de schoolgids en worden genoemd onder "school en gedragsregels". Er wordt ingegaan op omgangsvormen. Nadat ik met de directie heb gesproken, geven zij aan hier het pedagogisch klimaat onder te laten vallen.

De basisregels luiden als volgt:

1 Voor groot en klein zullen we aardig zijn.

2 We zullen goed voor de spullen zorgen, dan zijn ze morgen weer te gebruiken.

3 De school is binnen een wandelgebied, buiten hoeft dat lekker niet!

(Citaat <http://www.obspietmondriaan.nl>).

Deze regels zijn te vinden in onze schoolgids. Helaas zijn deze basisregels niet zichtbaar terug te vinden in de school of in de klas. Volgens Golly & Sprague zijn dat een van de eerste stappen om deze basisregels met alle leerkrachten en betrokkenen in de school te formuleren. Dat is de basis om een goed handhavingprogramma op te stellen waarin de regels duidelijk zijn voor alle betrokkenen in de school en verwachtingen helder zijn.

Wat verstaat de school onder pedagogisch klimaat?

Voor ons zijn de volgende voorwaarden voor een goed pedagogisch klimaat van belang:

- je goed en ontspannen voelen;
- zelfvertrouwen kweken, door;
- elk kind succeservaring te laten hebben;
- alle kinderen zijn allemaal even belangrijk;

- ~ elk kind is uniek;
- ~ respect tonen naar elkaar;
- veiligheid bieden door grenzen te stellen en structuur te bieden;
- met plezier naar school te gaan;
- vertrouwen hebben dat afspraken nagekomen worden.

Deze visie op het pedagogisch klimaat willen we zo concreet mogelijk vertalen naar het leerkracht en leerlinggedrag in de klas. Daarom hebben we gedragsregels voor leerkrachten en schoolregels voor leerlingen opgesteld. Uitgangspunt is hierbij dat leerkracht en leerlingen op één lijn staan, maar op belangrijke momenten de leerkracht ook degene is die boven de situatie moet staan. Dit moeten de leerlingen weten. Een goede relatie is hierbij een voorwaarde.

Concrete afspraken zijn:

- het houden van kringgesprekken met duidelijke afspraken;
- het werken met een sociale vaardigheidsmethode, n.l.; 'Kinderen en hun sociale talenten';
- schoolbreed de thema's aan de orde laten komen;
- gebruik maken van SOVA-training (spel en drama);
- relevante literatuur lezen;
- aanspreken op gedrag wanneer iets gebeurt; zowel door school als ouders;
- vertrouwen schenken aan kinderen en dit door voorbeeldgedrag versterken;
- individuele aandacht waar dat nodig is door o.a. IB-er en ouders;
- het geven van drama, dans en muzieklessen aan alle groepen.

Nadat ik de basisregels en voorwaarden omtrent het pedagogisch klimaat heb gevonden, ben ik nieuwsgierig geworden of de opgestelde basisregels onder het team bekend zijn. Wanneer ik verder in mijn onderzoek ben en de volgende stap zou willen maken om andere leerkrachten te coachen met SWPBS, zou dit een belangrijk gegeven kunnen zijn om te gebruiken als startpunt. Voor dit verdere onderzoek heeft het geen toegevoegde waarde.

Als het team op de hoogte is van de basisregels, hoe maken zij dit dan bekend onder de leerlingen en hoe doe ik dat zelf? Om dit in kaart te brengen, ben ik bij twintig leerkrachten, twee directieleden, twee internbegeleiders, twee conciërges, drie vakleerkrachten en twee overblijffouders persoonlijk langs gegaan om hier informatie over in te winnen. Ik ben een gesprek met mijn collega's aangegaan. Ik kwam niet ver in het gesprek. De collega's waren niet op de hoogte van de regels en onderwijzen de basisregels niet bewust.

De conclusie luidt: De directie is op de hoogte van de basisregels. De leerkrachten zijn niet op de hoogte van de basisregels. Zij vermoeden dat de regels te vinden zijn op de website. Niemand van de leerkrachten kan de regels benoemen. Vakleerkrachten, overblijffouders en conciërge zijn niet op de hoogte van de regels.

Wanneer ik naar mijzelf kijk, heb ik hier gelijk een verbeterpunt. In mijn achterhoofd wist ik van het bestaan van deze basisregels. De ene

regel weet ik beter dan de ander. Het staat voor mij in een document waar ik verder weinig tot geen aandacht aan besteed. Ook zijn deze regels nergens terug te vinden voor leerlingen.

Hierin zijn onze verwachtingen dus niet zichtbaar voor leerlingen en hoogstwaarschijnlijk onduidelijk.

Tijdens mijn onderzoek wil ik de materialen die bij ons op school aanwezig zijn beter gaan gebruiken. Zoals hierboven eerder genoemd, maken wij gebruik van een sociale vaardigheidsmethode. Deze methode heet: “Kinderen en hun sociale talenten”(VanVoorst -Beest & Van Bokkum, 2006). Deze methode zet ik niet structureel in. Wanneer het in mijn lesrooster past, krijgen de kinderen wekelijks een half uur les in sociale vaardigheden. Wanneer het niet uitkomt, sla ik een week over.

Het raamwerk van SWPBS is goed te combineren met andere methodes. Deze methode wil ik planmatig gaan inzetten. (Golly & Sprague, 2009). Ook maken wij gebruik van een leerlingvolgsysteem. Dit systeem is digitaal en heet OPSEO (Danhof & Nauta, 2005). Dit staat voor: “observatiepakket voor de sociaal-emotionele ontwikkeling”. Zowel de leerlingen, als de leerkrachten vullen een vragenlijst in. Het brengt niet alleen de sociaal emotionele ontwikkeling van de groep in kaart, maar ook die van de individuele leerling. Op dit moment neem ik de lijsten af bij de leerlingen en bij mezelf en vloeit er niks uit voort. Het systeem geeft aan wanneer er actie ondernomen moet worden of dat er zorg over een leerling is. Dit systeem wil ik ook bewuster, in combinatie met PBS en de methode “kinderen en hun sociale talenten”, gaan inzetten om planmatig mijn leerlingen in te delen in behoeften aan begeleiding op sociaal emotioneel gebied om het pedagogisch klimaat in de groep te verbeteren. Ik ga de leerlingen indelen in behoeften aan begeleiding aan de hand van de piramide “Brede aanpak gedrag”.

Doordat ik als leerkracht mijn interventies laat aansluiten op de behoeften van de leerlingen wil ik graag dat de kinderen zich welkom, gerespecteerd en veilig voelen in de klas.

Deelvraag 5 : Welke gedragsverwachtingen heb ik in de klas van de leerlingen naar mij en tussen de leerlingen onder elkaar toe en hoe maak ik dit zichtbaar?

Op dit moment zijn mijn gedragsverwachtingen in de klas onzichtbaar. Ik bespreek met kinderen wat ik van ze verlang. We schrijven de afspraken op het bord en aan het eind van de dag worden de regels van het bord gewist en vergeet ik zelf te herhalen wat er de vorige dag geleerd is. Ik ga er teveel vanuit dat de kinderen wel weten hoe zij zich moeten gedragen. De eerste paar dagen gaat het nog goed, maar na een paar dagen komen er meer conflicten en negatief gedrag voor in de klas.

Met het oog op de drie basisbehoeften van Stevens, namelijk relatie, autonomie en competentie wil ik gedragsverwachtingen gaan omschrijven. Hierbij wil ik het werkdocument gebruiken van PBS,

namelijk:

“Een les in eenduidigheid”. Deze les gaat als volgt:

Maak een lijstje van alle gedragsregels waaraan de leerlingen in jouw klas zich moeten houden en bespreek dit met je collega die op maandag werkt. Als veel van de regels die jij en je collega's hebben opgesteld, niet overeenkomen, moet er aan de eenduidigheid van gedragsregels gewerkt worden (Golly & Sprague, 2009).

Wanneer mijn collega en ik op één lijn zitten, gaan we de regels kenbaar maken in de groep. Hier ontwikkel ik een planmatige aanpak voor om deze regels in te oefenen, te onderwijzen en te herhalen. In hoofdstuk drie kom ik hier verder op terug.

2.3 Concretisering

Wat ik concludeer uit mijn theorie en praktijkverkenning is:

Er staat bij mij op school digitaal beschreven hoe wij het pedagogisch klimaat willen ondersteunen. Er bestaan verschillende gedragsregels op school, op klassen en op individueel niveau beschreven. Deze regels staan in een digitaal document en zijn te vinden op de website van de school. Echter merk ik zelf dat het geen levendig document is en dat ik deze regels minimaal bewust onderwijs. De kinderen in mijn klas zijn niet op de hoogte van deze regels en ikzelf ook onvoldoende. Er wordt te weinig koppeling gemaakt naar de praktijk in de klas. Dit onderzoek gaat over mijn klas en mijn eigen handelen. Wat ik nu kan zeggen is dat mijn verwachtingen naar de leerlingen, ten aanzien van het versterken van het pedagogisch klimaat, nergens te vinden zijn. De regels en gedragsverwachtingen zijn niet zichtbaar in de klas en worden nauwelijks bewust onderwezen en worden te weinig structureel herhaald. Ik heb hier geen vaststaand programma voor geschreven. Ook maak ik nu geen gebruik van een planmatige aanpak gebaseerd op data.

Dit zijn voor mij factoren die van invloed zijn op het pedagogisch klimaat. Ik wil hier tijdens mijn onderzoek aan gaan werken en kijken welke interventies positief effect hebben op het pedagogisch klimaat van mijn klas als geheel, op enkele leerlingen en op individuele leerlingen. Hierbij maak ik gebruik van de piramide van BAG (Golly & Sprague, 2009).

Om het pedagogisch klimaat te verbeteren wil ik ook aan mijn klassenmanagement gaan werken. Ik wil heel bewust gaan plannen, voorbereiden en gedragsregels aanleren. Daarbij wil ik in kaart brengen welke leerlingen welke behoeften hebben om deze regels optimaal aan te leren en in te gaan zetten.

Ook wil ik naar mijn eigen leraren gedrag kijken. Ik wil meer competent worden op het gebied van het bevorderen van het pedagogisch klimaat. Zoals Stevens zegt heeft een leerling drie basisbehoeften: relatie, autonomie en competentie (Deley, 2004). Op het gebied van relatie wil ik kijken wat ik als leerkracht kan / moet bijdragen om het pedagogisch klimaat preventief te versterken. Ik wil graag negatief gedrag voorkomen en positief gedrag versterken. Wat ik hierin wil meenemen is de invloed van de leerkracht op het pedagogisch klimaat. Mijn leraren gedrag wil ik in kaart brengen met behulp van mijn School

Video Interactie Begeleider. Ik wil met behulp van mijn School Video Interactie Begeleidster kijken wat ik al doe om het pedagogisch klimaat te versterken en wat ik anders of meer kan doen. In hoofdstuk drie zal ik hier op terug komen.

Tijdens mijn onderzoek versta ik onder een goed pedagogisch klimaat:

De kinderen voelen zich welkom, gerespecteerd en veilig in de klas.

Ik heb hiervoor gekozen omdat dit aansluit op de visie van mijn school en het voor mij belangrijke aspecten zijn om het pedagogisch klimaat te versterken.

Hoofdstuk 3 Plan van aanpak:

3.1 inleiding:

In dit hoofdstuk zal ik het doel formuleren van mijn onderzoek. Ik beschrijf de onderzoeksgroep en de onderzoeksmethodes die ik zal gaan gebruiken. Ook geef ik een schematische weergave van het onderzoek.

3.2 Doel van mijn onderzoek:

Het doel in mijn onderzoek:

Met behulp van Positive behavior support wil ik het pedagogisch klimaat versterken in mijn groep zes en probleemgedrag voorkomen / verminderen. Dit wil ik doen door positief gedrag te bekrachtigen. Gedragsverwachtingen wil ik zichtbaar maken en onderwijzen. Hier wil ik een planmatige aanpak voor ontwikkelen.

Het doel van mijn onderzoek:

Wanneer het onderzoek voor mij een gewenst resultaat heeft opgeleverd, dat wil zeggen dat het pedagogisch klimaat zich heeft versterkt met behulp van het programma Positive Behavior Support, wil ik het programma bij mijn directie neer leggen en kijken naar de mogelijkheden om het programma schoolbreed in te kunnen voeren.

3.3 De onderzoeksgroep

Mijn onderzoek zal plaatsvinden in groep 6B, bestaande uit 21 leerlingen. Er zitten in de klas 10 meisjes en 11 jongens. Ik ben vier dagen zelf leerkracht in deze groep.

3.4 De onderzoeksmethodes

Het onderzoek dat ik zal uitvoeren is een actieonderzoek. Kenmerkend voor een actieonderzoek is dat ik mij zal focussen op mijn praktijkvraag. Mijn vraag vloeit voort uit een verlegenheids situatie uit de praktijk. Dit praktijkonderzoek dient in eerste plaats te leiden tot kwaliteitsverbetering van de praktijk. (Harinck, 2009).

Om zo goed mogelijk antwoord te kunnen geven op mijn onderzoeksvraag: *“In hoeverre kan ik Positive behavior support inzetten in mijn groep zes om het pedagogisch klimaat te versterken?”* wil ik gebruik maken van de volgende onderzoeksmethodes:

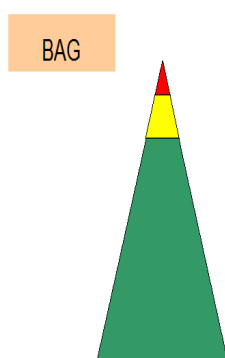
🕒 De klimaatschaal van Ad Donkers.

De Klimaatschaal van Donkers (2006, www.klimaatschaal.nl.) zal ik op de computer afnemen bij de leerlingen uit groep 6B. De klimaatschaal ziet er als volgt uit:

De klimaatschaal is een 4-puntschaal vragenlijst voor leerlingen in twee gedeelten: een algemeen gedeelte met 16 vragen over de klas en de groep en een specifiek gedeelte met 17 vragen over de regels en de interactie tussen leerkracht-leerling. Een nadeel van de klimaatschaal kan zijn dat het beeld van invulling gekleurd is door de situatie vlak voor de invulling. Ik gebruik hem toch omdat de klimaatschaal een door de opleiding doordacht programma is met kant en klare uitkomsten en handelingssuggesties ter verbetering. Ik wil aan de hand van de klimaatschaal een voor en nameting doen. Dat wil zeggen dat ik de klimaatschaal afneem voordat ik het onderzoek start en de klimaatschaal afneem wanneer ik het onderzoek eindig.

De resultaten geven inzicht wat de leerlingen van de interacties vinden tussen elkaar, tussen hen en de leerkracht, over de sfeer en de orde in de klas.

Interventies Piramide: Hoe ziet de PBS/ Brede aanpak gedrag-piramide van mijn klas er uit voordat ik mijn onderzoek uitvoer? Dit wil ik in kaart brengen met behulp van de klimaatschaal en ons leerlingvolgsysteem OPSEO. Tijdens mijn voormeting van de klimaatschaal en het leerlingvolgsysteem komt er naar voren welke kinderen meer of vaker behoefte hebben aan begeleiding. Ik deel de kinderen in, aan de hand van de klimaatschaal en het leerlingvolgsysteem wat wij op school gebruiken. Wanneer ik het onderzoek afrond zal ik als nameting nogmaals de klimaatschaal en OPSEO afnemen. Ik wil bekijken of er verplaatsingen zichtbaar zijn in de niveaus van behoeften.

- ⌚ **Schaalvragen** met betrekking tot het pedagogisch klimaat voor mijn duo-collega en de vakleerkrachten gym en drama. Ik wil weten hoe mijn collega's het pedagogisch klimaat ervaren voordat ik mijn onderzoek start en ik wil weten hoe zij het ervaren wanneer mijn onderzoek is geëindigd. Dit wil ik aan de hand van schaalvragen doen. De schaalvragen die ik de leerkrachten zal aanbieden, lopen op van nul tot tien. Nul geeft

aan dat zij niet op de hoogte zijn van de vraag die ik aan hen voorleg of het als onvoldoende ervaren en tien geeft aan dat ze geheel op de hoogte zijn of een goede ervaring ermee hebben. Ik doe dit aan het begin van het onderzoek en aan het eind van het onderzoek.

🕒 **School Video Interactie Begeleider.**

Mijn lerarengedrag wil ik in kaart brengen met behulp van mijn School video interactie begeleider. Ik wil met behulp van mijn School video interactie begeleidster kijken wat ik al doe om het pedagogisch klimaat te versterken en wat ik anders of meer kan doen. Uit de afgenomen klimaatschaal komen aanbevelingen. Hier wil ik een checklist van maken met observatiepunten en kijken of deze punten ook zichtbaar zijn in de klas. Aan de hand van de checklist wil ik samen met mijn SVIB begeleider kijken, met behulp van een filmopname of zich die bepaalde verschijnselen voordoen. Dit wil ik doen aan de hand van een opgestelde checklist met observatiepunten. Ik wil de checklist met observatiepunten aan het begin van mijn onderzoek afnemen en kijken waar mijn verbeterpunten liggen. Als nameting om mijn eigen handelen in kaart te brengen wil ik, wanneer ik mijn onderzoek afrond, nogmaals de checklist afnemen.

- 🕒 **Turven van incidenten en pro-sociaal gedrag.** Ik wil dagelijks meten hoeveel incidenten er plaats vinden in mijn klas en ook meten hoeveel keer het aangeleerde en gewenste gedrag goed gaat. Ik wil de incidenten turven tussen de leerlingen onderling maar ook tussen de leerlingen en mezelf. Ik wil meten of de incidenten veranderen en het pedagogisch klimaat versterkt door middel van mijn interventies.

3.5 Triangulatie:

Van triangulatie wordt gesproken wanneer ik gebruik maak van meerdere gegevens bronnen. Ik maak gebruik van verschillende informanten en vanuit verschillende invalshoeken (Harinck, 2009). In mijn onderzoek maak ik gebruik van triangulatie door:

- 🕒 Verschillende theorie te integreren.

Verschillende meetinstrumenten te gebruiken als voor en nameting:

- 🕒 Klimaatschaal bij de leerlingen af te nemen.
- 🕒 Schaalvragen bij collega's af te nemen.
- 🕒 Interventies Piramide.
- 🕒 School Video Interactie Begeleider.
- 🕒 Turven van incidenten en pro- sociaalgedrag.

3.6 Betrouwbaarheid:

Van betrouwbaarheid wordt gesproken wanneer er herhaling van dit onderzoek plaatsvindt. Wanneer een onderzoek nogmaals plaatsvindt maar dan bij andere kinderen, levert het dan hetzelfde resultaat op? (Harinck, 2009).

In mijn onderzoek is er geen sprake van betrouwbaarheid. Ik laat het onderzoek eenmalig plaatsvinden en er is nog geen sprake van herhaling. Om het toch zo betrouwbaar mogelijk te maken, maak ik gebruik van verschillende meetinstrumenten. Zie paragraaf 3.5

3.7 Schematische weergave van het onderzoek.

<i>Wat</i>	<i>Door wie</i>	<i>Wanneer</i>	<i>Hoe</i>	
<i>Meesterstuk bekend maken aan het team.</i>	<i>Myrthe en team</i>	<i>31 januari tijdens team-vergadering</i>	<i>Mondelinge toelichting.</i>	
<i>Klimaatschaal</i>	<i>Myrthe Leerlingen groep 6B</i>	<i>Aan het begin en aan het eind van mijn onderzoek.</i>	<i>De leerlingen van groep 6B vullen de vragenlijsten digitaal in.</i>	
<i>Handhaving -model</i> <i>Werken met de sociale vaardigheid methode</i> <i>OPSEO</i>	<i>Myrthe en leerlingen uit groep 6B</i>	<i>Na afname klimaatschaal en OPSEO.</i>	<i>Aan de hand van de informatie die de klimaatschaal en OPSEO mij geeft zal ik de indeling maken aan onderwijsbe -hoeften.</i>	
<i>Video interactie begeleiding</i>	<i>SWIP begeleider. Myrthe Alle leerlingen uit groep 6B</i>	<i>Na de afname van de klimaatschaal en aan het eind van mijn onderzoek.</i>	<i>Aan de hand van video interactie begeleiding een checklist invullen aan de hand van observatiepunten.</i>	
<i>Schaalvragen Pedagogisch klimaat</i>	<i>Myrthe, duo collega en vakleerkrachten.</i>	<i>Voor het onderzoek en na het onderzoek.</i>	<i>Schaalvragen afnemen.</i>	
<i>Basisregels zichtbaar maken.</i>	<i>Myrthe</i>	<i>Tijdens de start van mijn onderzoek.</i>	<i>De regels komen op een zichtbare plek in de klas te hangen.</i>	

<i>Een les in eenduidigheid</i>	<i>Myrthe en duo collega</i>	<i>Aan het begin van het onderzoek. Tussentijds wekelijks evalueren.</i>	<i>Samen maken van regels en afspraken. Deze worden door beide leerkrachten onderwezen en nageleefd.</i>	
<i>Gebruik van een planmatige aanpak gebaseerd op data.</i>	<i>Myrthe</i>	<i>dagelijks</i>	<i>Turven van incidenten en pro-sociaal gedrag tussen leerlingen en tussen leerlingen en leerkracht.</i>	

Hoofdstuk vier uitvoering en resultaten:

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijf ik mijn onderzoeksresultaten. Daarnaast beschrijf ik ook hoe de uitvoering heeft plaatsgevonden. Per paragraaf geef ik aan welk meetinstrument ik heb gebruikt.

4.2 Klimaatschaal

Tijdens de start van mijn onderzoek heb ik de klimaatschaal van Ad Donkers in mijn groep afgenomen. Hieronder is te zien hoe de kinderen het klimaat nu en aan het eind van mijn onderzoek in de groep ervaren. Het klimaat wordt op twee aspecten gemeten. Namelijk de kwaliteit van de onderlinge leerling-relaties en de sfeer in de klas. Daarnaast wordt er een test afgenomen over orde in de klas en interactie leerkracht – leerling.

Hieronder zal ik de resultaten weergeven:

Voormeting klimaatschaal:

1=zeer laag, 2=laag, 3=ondergemiddeld 4=gemiddeld
5=bovengemiddeld, 6=hoog en 7=zeer hoog

Dit is de score van de voormeting van de groep:

Kwaliteit onderlinge leerlingrelaties:	Gemiddelde = 4,67	(standaardafwijking = 1,32)
Sfeer in de klas:	Gemiddelde = 5,67	(standaardafwijking = 0,97)

Wanneer de klimaatschaal afgenomen is, schrijft Ad Donkers hier een verslag over en geeft advies hoe ik het klimaat in de klas verder kan versterken.

Verslag:

In vergelijking met de normgroep scoort deze klas op het cluster van de kwaliteit van de onderlinge leerling-relaties bovengemiddeld en op de sfeer in de klas zeer hoog. Dit is een prima resultaat. Blijkbaar een fijne klas om mee te werken waar een uitstekende sfeer heerst.

Indien er leerlingen op het cluster onderlinge leerling-relaties of op sfeer in de klas zorgelijk (septiel 1 of 2) scores, zijn dit leerlingen die zich waarschijnlijk niet veilig voelen in deze klas. Worden zij gepest of buitengesloten? Ga eens in gesprek met deze leerlingen. Neem eventueel een sociogram af in je klas om te kijken of er subgroepen zijn en wie de leidersfiguren in je klas zijn.

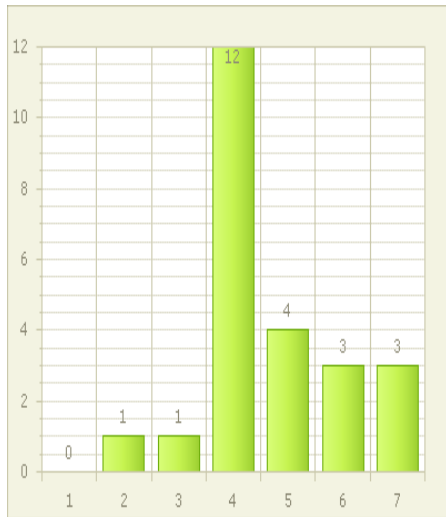
Zijn er scores van leerlingen die afwijken van de rest van de klas?? Bijvoorbeeld bij een grote spreiding ($SD > 1,4$). Leerlingen hebben dan zeer uiteenlopende meningen. Ga eens na hoe dit komt door bijvoorbeeld een gesprek met de klas te houden.

Mogelijk biedt dan de handelingswijzer van de Klimaatschaal hiervoor aanknopingspunten. Ad Donkers

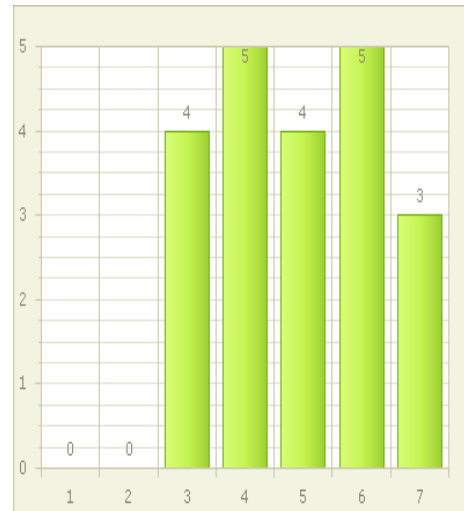
Hieronder heb ik de resultaten weergegeven in een grafiek . Ik heb gebruik gemaakt van een voor en nameting:

Na een maand heb ik nogmaals de klimaatschaal afgenomen. Met als doel om te zien hoe de kinderen het klimaat ervaren. Dit kan ik goed vergelijken door de metingen naast elkaar te plaatsen.

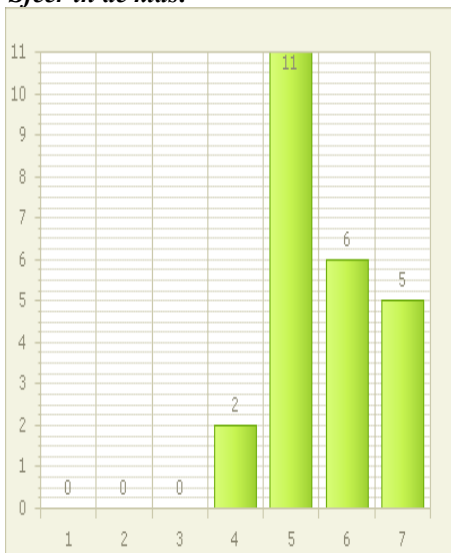
figuur 1. Voormeting:
Kwaliteit onderlinge leerlingrelaties:

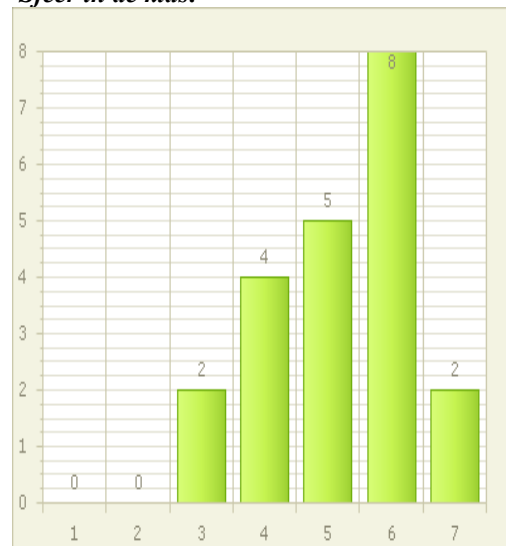
figuur 2. Nameting:
kwaliteit onderlinge leerlingrelaties

figuur 3. Voormeting:
Sfeer in de klas:

figuur 4. Nameting:
Sfeer in de klas:

Nameting klimaatschaal:

1=zeer laag, 2=laag, 3=ondergemiddeld 4=gemiddeld
5=bovengemiddeld, 6=hoog en 7=zeer hoog

Dit is de score van de nameting:

Kwaliteit onderlinge leerlingrelaties:	Gemiddelde = 4,90	(standaardafwijking = 1,37)
Sfeer in de klas:	Gemiddelde = 5,19	(standaardafwijking = 1,17)

Nadat ik de klimaatschaal als nameting heb afgenomen schreef Ad Donkers weer een verslag:

In vergelijking met de normgroep scoort deze klas op het cluster van de kwaliteit van de onderlinge leerling-relaties bovengemiddeld en op de sfeer in de klas hoog. Dit is een goed resultaat. Blijkbaar een fijne klas om mee te werken waar een goede sfeer heerst.

Indien er leerlingen op het cluster onderlinge leerling-relaties of op sfeer in de klas zorgelijk (septiel 1 of 2) scoren, zijn dit leerlingen die zich waarschijnlijk niet veilig voelen in deze klas. Worden zij gepest of buitengesloten? Ga eens in gesprek met deze leerlingen. Neem eventueel een sociogram af in je klas om te kijken of er subgroepen zijn en wie de leidersfiguren in je klas zijn. Ad Donkers

Nu zal ik de uitslagen van orde in de klas en interactie leerkracht-leerling weergeven:

Voormeting orde in de klas en interactie leerkracht-leerling:

1=zeer laag, 2=laag, 3=ondergemiddeld 4=gemiddeld
5=bovengemiddeld, 6=hoog en 7=zeer hoog

Orde in de klas:	Gemiddelde = 5,33	(standaardafwijking = 1,24)
Interactie leerkracht-leerling	Gemiddelde = 4,52	(standaardafwijking = 1,25)

Naar aanleiding van de gegevens die uit de test komen schrijft Ad Donkers een verslag.

Verslag:

In vergelijking met de normgroep scoort de klas op het cluster 'orde in de klas' hoog en op 'interactie met leerlingen' bovengemiddeld. Dat is een goed en ruim voldoende resultaat. De leerlingen ervaren dat je goed orde houdt in de klas en dat de communicatie met hen ruim voldoende is.

Indien er leerlingen op het cluster orde in de klas zorgelijk (septiel 1 of 2) scoren, probeer dan eens te achterhalen wat hiervan de oorzaak kan zijn. Zijn dit leerlingen die meer structuur nodig hebben? Ben je duidelijk in je verwachtingen en regels naar deze leerlingen? Ga eens in gesprek met deze leerlingen.

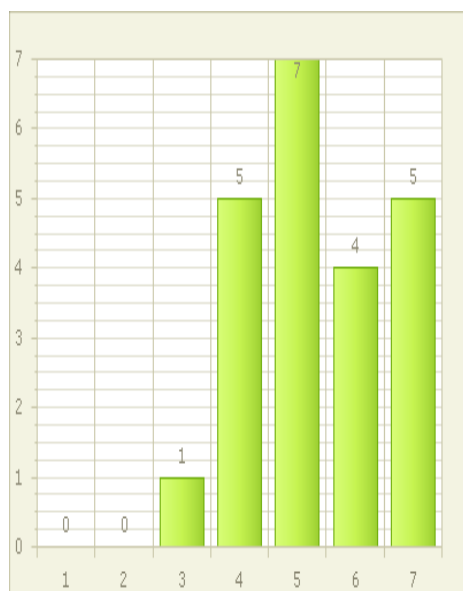
Indien er leerlingen op het cluster interactie in de klas zorgelijk (septiel 1 of 2) scoren, probeer dan eens te achterhalen wat hiervan de oorzaak kan zijn. Deze leerlingen hebben blijkbaar andere verwachtingen in de communicatie met de leraar. Is er bij deze leerlingen een behoefte aan een beter contact met de leraar: mogelijk willen deze leerlingen dat er meer geluisterd wordt naar hen en dat de leraar regelmatig met hen praat en positieve feedback geeft op hun functioneren. Ga eens in gesprek met deze leerlingen.

Zijn er scores van leerlingen die afwijken van de rest van de klas??

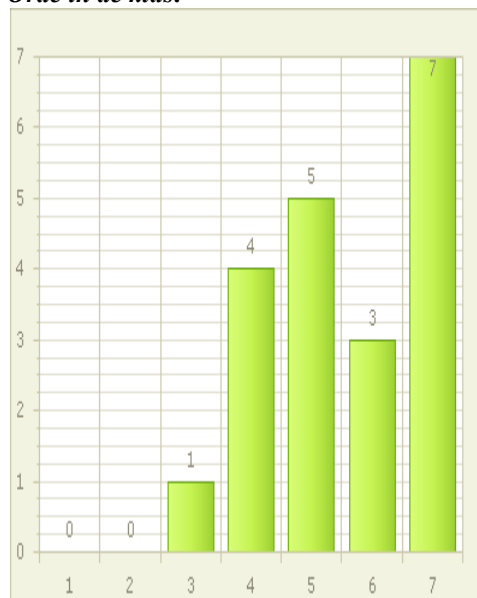
Bijvoorbeeld bij een grote spreiding ($SD > 1,4$). Leerlingen hebben dan zeer uiteenlopende meningen. Ga eens na hoe dit komt door bijvoorbeeld een gesprek met de klas te houden.

Mogelijk biedt dan de handelingswijzer van de Klimaatschaal aanknopingspunten. Ad Donkers

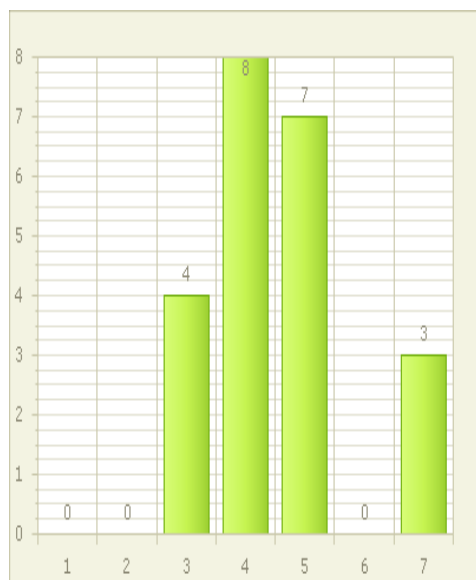
figuur 1. Voormeting:
Orde in de klas:

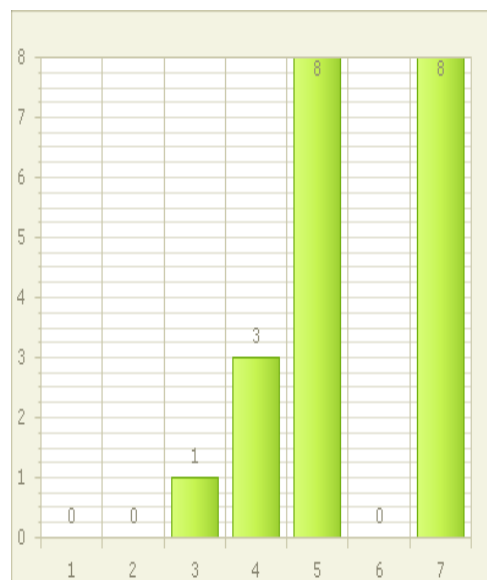
figuur 2. Nameting:
Orde in de klas:

figuur 3. Voormeting:
Interactie leerkracht-leerling:

figuur 4. Nameting:
Interactie leerkracht-leerling:

Nameting orde in de klas en interactie leerkracht-leerling:

**1=zeer laag, 2=laag, 3=ondergemiddeld 4=gemiddeld
5=bovengemiddeld, 6=hoog en 7=zeer hoog**

Orde in de klas:	Gemiddelde =	(standaardafwijking =
	5,55	1,32)
Interactie leerkracht-leerling	Gemiddelde =	(standaardafwijking =
	5,55	1,32)

Tijdens de nameting kwam er een verslag van Ad Donkers:

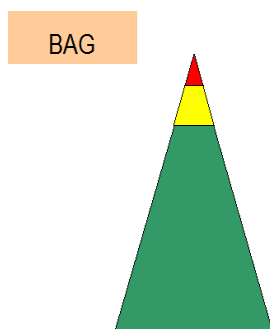
In vergelijking met de normgroep scoort de klas zowel op het cluster 'orde in de klas' als op 'interactie met leerlingen' zeer hoog. Dat is een uitstekend resultaat. De leerlingen ervaren dat je uitstekend orde houdt in de klas en dat de communicatie met hen uitstekend is. Een zeer groot compliment van je klas.

Indien er leerlingen op het cluster orde in de klas zorgelijk (septiel 1 of 2) scoren, probeer dan eens te achterhalen wat hiervan de oorzaak kan zijn. Zijn dit leerlingen die meer structuur nodig hebben?. Ben je duidelijk in je verwachtingen en regels naar deze leerlingen? Ga eens in gesprek met deze leerlingen.

Indien er leerlingen op het cluster interactie in de klas zorgelijk (septiel 1 of 2) scoren, probeer dan eens te achterhalen wat hiervan de oorzaak kan zijn. Deze leerlingen hebben blijkbaar andere verwachtingen in de communicatie met de leraar. Is er bij deze leerlingen een behoefte aan een beter contact met de leraar: mogelijk willen deze leerlingen dat er meer geluisterd wordt naar hen en dat de leraar regelmatig met hen praat en positieve feedback

geeft op hun functioneren. Ga eens in gesprek met deze leerlingen. Zijn er scores van leerlingen die afwijken van de rest van de klas?? Bijvoorbeeld bij een grote spreiding ($SD > 1,4$). Leerlingen hebben dan zeer uiteenlopende meningen. Ga eens na hoe dit komt door bijvoorbeeld een gesprek met de klas te houden. Mogelijk biedt dan de handelingswijzer van de Klimaatschaal aanknopingspunten.

4.3 Handhaving -model: Brede aanpak gedrag indeling

Nadat ik de klimaatschaal heb afgenomen en Opseo in kaart heb gebracht ben ik de leerlingen in gaan delen in onderwijsbehoeften. Ik zal als leerkracht mijn interventies hierop aan laten sluiten om de regels goed aan te leren.

nulmeting:

Rood: er is één leerling die dagelijkse begeleiding nodig heeft. Dit is een leerling met een psychiatrische stoornis.

Geel: er zijn negen leerlingen die baat hebben bij herhalingen.

Groen: er zijn elf leerlingen die voldoende baat hebben bij wekelijkse begeleiding.

Eindmeting:

Rood: er is één leerling die dagelijkse begeleiding nodig heeft. Dit is een leerling met een psychiatrische stoornis. Deze leerling heeft baat bij individuele begeleiding.

Geel: er zijn zeven leerlingen die baat hebben bij herhaling. Dit heb ik niet alleen op basis van de gegevens laten ontstaan. Dit heb ik ook tijdens mijn observaties bekeken. De leerlingen gaan goed maar gedijen beter bij de gele interventies.

Groen: er zijn veertien leerlingen die voldoende baat hebben bij wekelijkse begeleiding.

4.4 Een les in eenduidigheid

Samen met de invaldocent en vakdocenten ben ik gaan overleggen welke regels wij willen hanteren in de groep en ook gaan onderwijzen. Tijdens het overleg kwamen wij erachter dat voor onszelf ook niet altijd duidelijk is welke regels wij hanteren. Samen zijn we tot regels

gekomen en is er afgesproken om wekelijks te overleggen hoe de regel wordt onderwezen. Wij bespreken wekelijks of wij het een prettige regel vinden die aansluit op de behoefte van de groep. De regels gaan wij onderwijzen en zichtbaar maken voor alle betrokkenen rond de groep met behulp van de sociale vaardigheidsmethode die wij op school gebruiken. De lessen die ik ga gebruiken uit de sociale vaardigheidsmethode zijn terug te vinden in bijlage 1.

Dit zijn de regels:

1. Wij lopen in de klas en zorgen voor elkaars veiligheid.
2. Wij groeten elkaar in de ochtend.
3. Wij laten het toilet netjes achter en er kan 1 jongen en 1 meisje naar het toilet.
4. Als wij naar huis gaan, geven we de juf een hand.
5. Als een ander praat, luister ik naar de ander.
6. Tijdens de les luister ik naar de juf.
7. Als ik ruzie heb, probeer ik dit op te lossen door te praten.
8. Wij spelen met elkaar.
9. Wij respecteren elkaar. Iedereen mag anders zijn.
10. Iedereen voelt zich welkom, doordat wij vriendelijk zijn voor elkaar.

4.5 Video interactie begeleiding

Nadat ik de klimaatschaal heb afgenomen heb ik aanbevelingen van Ad Donkers gekregen. De aanbevelingen heb ik gebruikt om een checklist te maken om te zien waar ik nu sta en wat ik al doe. Waar mijn eigen verbeterpunten liggen, zodat ik goed gedrag nog meer kan ondersteunen.

Om het voor mijzelf overzichtelijk te houden, heb ik mij beperkt tot 10 punten die voor mij belangrijk zijn om het pedagogisch klimaat te kunnen versterken.

Ik heb gebruik gemaakt van schaalvragen. Deze zijn hieronder te lezen en ik heb ze gebruikt als nulmeting en eindmeting voor mijzelf.

1 De leerkracht staat zelf model en houdt zich aan de regels.

nulmeting:

0.....1.....2.....3.....4.....**5**.....6.....7.....8.....9.....10

nameting

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....**8**.....9.....10

2 De leerkracht maakt de regels zichtbaar in de klas.

nulmeting:

0.....**1**.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

nameting

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

3 De leerkracht bespreekt de regels dagelijks.

nulmeting:

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

nameting

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

4 De leerkracht past de regels consequent toe.

nulmeting:

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

nameting

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

5 De leerkracht is voorspelbaar in haar verwachtingen.

nulmeting:

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

nameting

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

6 De leerkracht zorgt ervoor dat de leerlingen zich aan de regels houden.

nulmeting:

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

nameting

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

7 De leerkracht sluit aan op individuele behoeftes van de leerlingen om de regels goed aan te kunnen leren.

nulmeting:

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

nameting

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

8 De leerkracht geeft positieve feedback aan de leerlingen.

nulmeting:

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

nameting

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

9. De leerkracht focust zich voornamelijk op de dingen die goed gaan.

nulmeting:

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

nameting

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

10. De leerkracht onderwijst de regels.

nulmeting:

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

nameting

0.....1.....2.....3.....4.....5.....6.....7.....8.....9.....10

4.6 Schaalvragen pedagogisch klimaat

Leerkracht (ikzelf):	voormeting	nameting
<u><i>De kinderen voelen zich welkom, gerespecteerd en veilig in de klas.</i></u>	9	9
1 Ik ben op de hoogte van de van de klassenregels van groep 6.	5	8
2. De regels zijn zichtbaar voor alle leerkrachten, kinderen, ouders, overblijfouders en conciërge rondom groep 6.	2	8
3. Alle leerkrachten die les geven aan groep 6 zijn op de hoogte welke regels er aangeboden worden.	2	6
4. Er is een goede samenwerking tussen de collega's. Er vindt afstemming plaats betreft het handhaven van de gedragsregels.	8	9
5. Er wordt aangesloten op de onderwijsbehoeften van de leerlingen.	8	10
6. Er wordt rekening gehouden met verschillende onderwijsbehoeften van kinderen.	8	10
7. Ik merk dat er een veilige sfeer in de klas heerst en dat heeft zijn effect in de gymzaal of muzieklokaal of dramalokaal. (je beoordeelt het lokaal waarin je lesgeeft).	8	10
8. De kinderen respecteren elkaar.	10	10
9. De kinderen respecteren mij als leerkracht.	10	10
10. De kinderen voelen zich welkom.	10	10

Vakleerkracht dans:	voormeting	nameting
<u><i>De kinderen voelen zich welkom, gerespecteerd en veilig in de klas.</i></u>	9	9
1 Ik ben op de hoogte van de van de klassenregels van groep 6.	6	10
2. De regels zijn zichtbaar voor alle leerkrachten, kinderen, ouders, overblijfouders en conciërge rondom groep 6.	8	9
3. Alle leerkrachten die les geven aan groep 6 zijn op de hoogte welke regels er aangeboden worden.	8	10
4. Er is een goede samenwerking tussen de collega's. Er vindt afstemming plaats betreft het handhaven van de gedragsregels.	10	10
5. Er wordt aangesloten op de onderwijsbehoeften van de leerlingen.	10	10
6. Er wordt rekening gehouden met verschillende onderwijsbehoeften van kinderen.	9	10
7. Ik merk dat er een veilige sfeer in de klas heerst en dat heeft zijn effect in de gymzaal of muzieklokaal of dramalokaal. (je beoordeelt het lokaal waarin je lesgeeft).	10	10
8. De kinderen respecteren elkaar.	9	9
9. De kinderen respecteren mij als leerkracht.	10	10
10. De kinderen voelen zich welkom.	10	10

Vakleerkracht gym:	voormeting	nameting
<u>De kinderen voelen zich welkom, gerespecteerd en veilig in de klas.</u>	8	9
1 Ik ben op de hoogte van de van de klassenregels van groep 6.	3	9
2. De regels zijn zichtbaar voor alle leerkrachten, kinderen, ouders, overblijfouders en conciërge rondom groep 6.	0	9
3. Alle leerkrachten die les geven aan groep 6 zijn op de hoogte welke regels er aangeboden worden.	0	9
4. Er is een goede samenwerking tussen de collega's. Er vindt afstemming plaats betreft het handhaven van de gedragsregels.	4	8
5. Er wordt aangesloten op de onderwijsbehoeften van de leerlingen.	6	8
6. Er wordt rekening gehouden met verschillende onderwijsbehoeften van kinderen.	6	8
7. Ik merk dat er een veilige sfeer in de klas heerst en dat heeft zijn effect in de gymzaal of muzieklokaal of dramalokaal. (je beoordeelt het lokaal waarin je lesgeeft).	9	9
8. De kinderen respecteren elkaar.	8	9
9. De kinderen respecteren mij als leerkracht.	8	9
10. De kinderen voelen zich welkom.	8	9

Duo collega:	voormeting	nameting
<u>De kinderen voelen zich welkom, gerespecteerd en veilig in de klas.</u>	7	9
1 Ik ben op de hoogte van de van de klassenregels van groep 6.	6	10
2. De regels zijn zichtbaar voor alle leerkrachten, kinderen, ouders, overblijfouders en conciërge rondom groep 6.	6	10
3. Alle leerkrachten die les geven aan groep 6 zijn op de hoogte welke regels er aangeboden worden.	6	10
4. Er is een goede samenwerking tussen de collega's. Er vindt afstemming plaats betreft het handhaven van de gedragsregels.	7	10
5. Er wordt aangesloten op de onderwijsbehoeften van de leerlingen.	9	9
6. Er wordt rekening gehouden met verschillende onderwijsbehoeften van kinderen.	9	9
7. Ik merk dat er een veilige sfeer in de klas heerst en dat heeft zijn effect in de gymzaal of muzieklokaal of dramalokaal. (je beoordeelt het lokaal waarin je lesgeeft).	8	9
8. De kinderen respecteren elkaar.	8	9
9. De kinderen respecteren mij als leerkracht.	7	9
10. De kinderen voelen zich welkom.	8	9

4.7 Gebruik van een planmatige aanpak gebaseerd op data.

Tijdens mijn maand onderzoek heb ik dagelijks geturfd of ik gewenst gedrag of ongewenst gedrag / incidenten in de klas heb gezien. Door middel van mijn lessen over gewenst gedrag en met behulp van Positive behavior support wil ik bekijken of het aantal incidenten in de klas zal afnemen en pro-sociaal gedrag zal toenemen.

Week 1

gewenst gedrag per dag:	ongewenst gedrag per dag.
Maandag: 9	14
Dinsdag: 8	6
Woensdag: 10	8
Donderdag: 10	15
Vrijdag: 10	2

Week 2

gewenst gedrag:	ongewenst gedrag
Maandag: 13	15
Dinsdag: 10	6
Woensdag: 16	13
Donderdag: 10	15
Vrijdag: 11	9

Week 3

gewenst gedrag:	ongewenst gedrag
Maandag: 8	3
dinsdag:12	1
Woensdag: 5	7
Donderdag: 25	3
Vrijdag: 5	6

Week 4

gewenst gedrag:	ongewenst gedrag
Maandag: 13	4
Dinsdag: 11	7
Woensdag:15	6
Donderdag: 14	7
Vrijdag: 16	5

Hoofdstuk 5: Conclusies en aanbevelingen:

5.1 Inleiding

Om antwoord te kunnen geven op mijn onderzoeksvraag zal ik de verschillende meetinstrumenten met elkaar vergelijken. De onderzoeksvraag luidt: In hoeverre kan ik Positive behavior support inzetten in mijn groep zes om het pedagogisch klimaat te versterken? Ik zal dit beschrijven in hoofdstuk 5.2 Nadat ik mijn conclusies heb getrokken zal ik aanbevelingen doen voor mijn school.

5.2 Conclusies uit het praktijkonderzoek

Op het moment dat ik mijn onderzoek ben gaan starten, heb ik de klimaatschaal van Ad Donkers afgenomen. De groep scoorde tijdens de klimaatschaal zowel bij nulmeting als bij de nameting bij leerlingrelaties gemiddeld en bovengemiddeld bij sfeer in de klas. Bij orde in de klas en de interactie tussen de leerkracht-leerling scoorde de groep bovengemiddeld en gemiddeld. Bij de nameting waren beiden bovengemiddeld geworden.

Ik trek mijn conclusie dat de kinderen het als prettig hebben ervaren dat ik meer ben gaan aansluiten op de onderwijsbehoeften van de leerlingen. De leerlingen die behoefte hadden aan meer begeleiding, hebben nu aangegeven zich veiliger en meer op hun gemak te voelen bij mij. Op aanbeveling van de ontwikkelaar van de klimaatschaal Ad Donkers heb ik gesproken met individuele leerlingen om te zien waar nog verbeterpunten voor de klas liggen en voor mij als leerkracht. De kinderen gaven aan het als prettig te ervaren dat er meer begeleiding in kleine groepjes was. Dit zouden ze vaker willen. Ook gaven ze aan dat ze deze begeleiding het hele jaar willen en dat het nu beter in de klas gaat maar dat het niet het hele jaar zo is geweest. Daarnaast geven de leerlingen aan het prettig te vinden dat alle juffen dezelfde regels hanteren en dat iedereen er van op de hoogte is. Met behulp van de incidenten meting is zichtbaar geworden dat er minder incidenten in de klas plaatsvinden en dat er vaker pro-sociaal gedrag zichtbaar is.

De leerkrachten die ook aan de groep lesgeven, hebben 2 maal de klimaatschaal ingevuld. Ik kan de conclusie trekken dat mijn planmatige aanpak, het betrekken en op de hoogte houden van wat er afspeelt in de groep, zinvol is geweest. De leerkrachten gaven aan met veel plezier en betrokkenheid aan de groep les te hebben gegeven. Dit is ook zichtbaar wanneer ik de schaalvragen met elkaar vergelijk. Voor alle leerkrachten is er meer duidelijkheid gekomen wat de regels in de klas zijn. Welke onderwijsbehoefte welke leerling nodig heeft en wat die onderwijsbehoeftes zijn. Zij merken dat er een positieve sfeer in de groep is en dat we met z'n allen meer naar gewenst gedrag kijken.

Wat ik zelf heb gemerkt is dat ik veel meer structuur ben gaan

aanbieden als leerkracht. Dit heb ik zichtbaar voor mezelf gemaakt met behulp van de video interactie begeleider. Ik heb mezelf twee maal laten filmen en twee maal een klimaatschaal afgenomen over mijn eigen handelen in de groep. Hierdoor ben ik meer bewust geworden van mijn invloed en het effect van mijn handelen om het pedagogisch klimaat te versterken.

Ik heb gebruik gemaakt van de vijf pijlers waar PBS op steunt (Golly & Sprague,2009). Dit werkte voor mij als framework en was voor mij een goed hulpmiddel om structuur te bieden aan mijn eigen handelen en structuur te bieden aan de groep en omgeving. Dit framework zal ik in mijn verdere carrière gebruiken om structuur in de groep te krijgen en het pedagogisch klimaat te versterken.

Ik heb PBS goed kunnen inzetten om het pedagogisch klimaat in mijn groep te versterken. Om te kunnen zeggen dat het een blijvend resultaat zal hebben, wil ik het onderzoek volgend jaar met mijn nieuwe groep nogmaals uitvoeren en dan over een langer termijn. Graag zou ik willen meten wat de effecten zullen zijn. Ook zou ik willen meten of ik de tijd korter kan maken met het inwerken en wennen aan elkaar in de groep.

Ik trek mijn conclusie dat ik PBS goed heb kunnen gebruiken om het pedagogisch klimaat in mijn groep heb kunnen versterken. Ook trek ik de conclusie dat er meer duidelijkheid voor de omgeving is gekomen welke regels wij in mijn groep hanteren en dat de omgeving dit als prettig heeft ervaren.

5.3 Aanbevelingen met betrekking tot mijn praktijk.

De aanbevelingen die ik aan mijn school geef, is dat ik graag met de leerkrachten in de school een vaststaand framework wil gaan maken met daarin de vijf pijlers van PBS. Ik beveel de directie aan om studiedagen aan te bieden over PBS en de effecten daarvan. Zodat de leerkrachten kennis kunnen maken met PBS.

Ik heb gemerkt dat kinderen baat hebben bij lessen in gewenst gedrag. Ik beveel de leerkrachten aan om dit te gaan aanbieden. Daarin is het belangrijk dat er gedifferentieerd wordt.

Ook beveel ik aan om de gedragsregels van school op een plek die voor iedereen zichtbaar is, zichtbaar te maken. Zo weten ook de ouders en alle betrokkenen welke regels wij hanteren.

De regels die in de klas gelden, beveel ik aan om zichtbaar te maken en te onderwijzen.

Voor leerkrachten is PBS een goed hulpmiddel om meer structuur te bieden in het eigen handelen.

Tot slot beveel ik de directie aan om een ouderavond in te plannen om ouders op de hoogte te stellen van onze manier van werken met behulp van PBS om het pedagogisch klimaat in onze school te versterken.

5.4 Reflectie op onderzoeksproces

Nadat ik een keuze had gemaakt waar mijn onderzoek over zou gaan, ben ik mij gaan verdiepen in SWPBS. Daarnaast ben ik mij gaan verdiepen in mijn school. Welke informatie kon ik gebruiken en welke was toepasbaar voor mijn school. Ik wilde graag een onderzoek, waar mijn school ook wat aan heeft. Ik ben de school en SWPBS aan elkaar gaan koppelen en daar vloeide mijn onderzoek uit voort.

Zo ontstond er een plan van aanpak. Dit was voor mij een heel prettig stappenplan waar ik mij aan kon vasthouden. Ik heb alle stappen doorlopen en ik heb hierdoor mijn onderzoek als een succeservaring gezien. Ik heb genoten van de kinderen. Zij hebben met veel enthousiasme en inzet meegedaan aan de lessen.

Het onderzoek heeft echter wel veel onderwijstijd in beslag genomen. Dit is een punt die ik nu niet kon voorkomen. Ik had echter een maand de tijd en moest hier intensief mee aan de slag. De kinderen en ikzelf hebben kennis mogen maken met het programma. Normaal gesproken zouden zij al vanaf de kleuters met het programma bekend zijn.

5.5 Reflectie op eigen leerproces

Afgelopen jaar heb ik hard aan mijn onderzoek gewerkt. Het was voor mij de eerste keer om een onderzoek op te stellen en uit te voeren. Ik ben tevreden met het gekozen onderwerp. Volgend schooljaar hoop ik de kans te krijgen om mijn ervaringen te delen met het team. Ik ben zelf geïnspireerd geraakt door een bijeenkomst onder leiding van Annemieke Golly zelf. Zij vertelde met passie over haar successen en de zin van het gebruiken van SWPBS. Ook het boek Positive Behavior Support (Golly & Sprague, 2009) heeft mij handvatten gegeven om dit onderzoek zo goed mogelijk uit te voeren. Het was voor mij een duidelijk en gestructureerd boek, waar ik een vertaalslag naar mijn eigen klas kon maken. Ik heb een bewuste keuze gemaakt, om het onderzoek in mijn eigen klas te laten plaatsvinden. Ik vond het onderwerp te groot om het in de school te laten plaatsvinden. Wanneer wij als school de keuze maken om met SWPBS aan de slag te gaan, zou ik mij hier heel graag voor inzetten. Een SWPBS coach zou een taak voor mij kunnen zijn.

Ik heb zelf veel geleerd van de zingeving van gestructureerd werken. Ik heb gemerkt dat ik vaker de positieve aspecten van gedrag benoem en de negatieve aspecten van gedrag probeer te negeren. Dit heeft het pedagogisch klimaat versterkt in mijn groep.

Na twee jaar modules voor de opleiding "Gedragspecialist" te hebben gevolgd en tot slot dit onderzoek te hebben gedaan, heeft mij een grote sprong laten maken in mijn ontwikkeling.

5.6 Discussie

Dit onderzoek heeft helaas maar een maand kunnen duren. Dit wegens medische klachten rondom mijzelf. Het is een kort onderzoek geweest waarvan de effecten naar mijn idee nog niet volledig zichtbaar zijn geweest.

Graag zou ik volgend jaar mijn onderzoek nogmaals uitvoeren in een groep die mij niet kent en een langere termijn kiezen om de effecten van PBS beter in beeld te brengen.

Deze periode was een moment opname. Zo ook het invullen van de klimaatschalen. Ik vraag mij af, of de leerlingen een dag later andere antwoorden zouden invullen dan dat zij vandaag misschien hebben gedaan. Daarbij was ik een 4 maanden niet op school geweest. De kinderen waren erg blij toen ik weer terug kwam. Ik vraag mij af, of dit de resultaten van de klimaatschaal hebben beïnvloed.

Ik vraag mij af hoe betrouwbaar de gegevens zijn, die ik van kinderen als respons heb gekregen.

Literatuurvermelding:

Boeken:

- ⌚ Cauffman, L. & Dijk, D. J. Van (2009) *Handboek oplossingsgericht werken in het onderwijs*. Amsterdam: Boom onderwijs.
- ⌚ Deley, T. (2004). *Denken, voelen doen*. Antwerpen- Apeldoorn: Garant.
- ⌚ Golly, A. & Sprague, J. (2009). *Positive Behavior Support Goed gedrag kun je leren*. Meppel: Pica.
- ⌚ Harinck, F. (2009). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen - Apeldoorn: Garant.

Methodes:

- ⌚ Voorst -Beest, K. Van. & Bokkum, M. Van. (2006) *Kinderen en hun sociale talenten*. Amersfoort: Kwintessens NVZ uitgeverij.
- ⌚ Danhof, W. & Nauta, L. (2005) *OPSEO*. Amsterdam: Boom test uitgevers.

Websites:

- ⌚ <http://www.onderwijscooperatie.nl/onderwijscooperatie-bekwaamheid.html> verkregen op 11 december 2011.
- ⌚ <http://www.onderwijscooperatie.nl/onderwijscooperatie-bekwaamheid.html?onco&artikelen&112> verkregen op 11 december 2011.
- ⌚ Dijkstra, S. *Krachtig leren adaptief onderwijs*. Verkregen op 10 november 2011.
<https://portal.fontys.nl/instituten/oso/Gedragsspecialist/Documenten%20GS02b/krachtig%20leren;%20adaptief%20onderwijs.pdf>
- ⌚ Fontys OSO (2010) verkregen op 10 oktober 2011
www.klimaatschaal.nl
- ⌚ Jeninga, J & Donkers, A. (2009) *De klimaatschaal als reflectie op leraargedrag het pedagogisch klimaat in de klas in beeld*. Verkregen op 15 november 2011.
<https://portal.fontys.nl/instituten/oso/Gedragsspecialist/Documenten%20GS02b/Donkers,%20A.%20%20De%20klimaatschaal%20als%20reflectie%20op%20leraarsgedrag.pdf>

⌚ *Schoolgids*, 2011-2012. verkregen op 1 september 2011.
<http://www.obspietmondriaan.nl/alledocumenten/schoolgids20112012.html>)

⌚ <http://www.swpbs.nl/resultaten/wetenschappelijk-onderzoek>
verkregen op 11 november 2011.